

Ontwikkeling jeugdcriminaliteit en -overlast en evaluatie JIT aanpak in Almere

Notitie januari 2020



Lisa Klein Haneveld
Anton van Wijk

Bureau **Beke**

Colofon

Opdrachtgever

Gemeente Almere

Met dank aan

Richard Schaefers en de respondenten uit de vier groepsinterviews

Opmaak

Marcel Grotens

Lisa Klein Haneveld en Anton van Wijk

Jeugdcriminaliteit en evaluatie JIT-aanpak in Almere

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Methoden van onderzoek	6
2.1	Deskresearch	6
2.2	Groepsinterviews	6
2.3	Benchmark	8
3	Onderzoeksbevindingen	9
3.1	Ontwikkelingen binnen de jeugdoverlast en –criminaliteit in Almere	9
3.1.1	De (landelijke) ontwikkelingen van jeugdcriminaliteit	9
3.1.2	Jeugdoverlast en –criminaliteit in Almere	10
3.2	Veranderingen binnen de problematische jeugdgroepen	15
3.2.1	De (landelijke) ontwikkelingen van problematische jeugdgroepen	15
3.2.2	Problematische jeugdgroepen in Almere	16
3.3	Verklarende factoren voor de genoemde ontwikkelingen	18
3.3.1	De wereld van het gamen en de sociale media	19
3.3.2	De aangiftebereidheid van slachtoffers	19
3.3.3	Een veranderde houding van ouders ten aanzien van risicogedrag	19
3.3.4	Samenwerking tussen het JIT en de ketenpartners	20
3.3.5	Prioriteit bij instanties	21
3.4	Implicaties voor het JIT Almere	21
3.4.1	De structuur en werkwijze van het JIT	21
3.4.2	Knelpunten binnen het JIT	22
3.5	Benchmark	23
3.5.1	JIT Den Haag	24
3.5.2	JIT Amersfoort	25
4	JIT 2.0, enkele overwegingen	27
4.1	Een hernieuwde visie op het JIT	27
4.2	Een hernieuwde werkwijze voor het JIT	28
4.3	Conclusie	30
	Geraadpleegde literatuur	33
	Bijlage	
	Bronnenlijst (beleids)documenten	34

1 Inleiding

Zowel in Nederland als in de rest van de Westerse wereld lijkt er sprake van een daling van de jeugdcriminaliteit. De oorzaken hiervan zijn divers, maar terug te voeren op een combinatie van een toenemende verschuiving van de jeugdcultuur naar de online wereld, vroegtijdige signalering en preventie. Ook in Almere is de geregistreerde jeugdcriminaliteit gedaald en lijkt het aantal problematische jeugdgroepen afgenomen. Gegeven de blijvende groei van het aantal inwoners van Almere, met name jonge gezinnen, zal de aandacht voor de jeugdproblematiek in brede zin niet afnemen, maar mogelijk van uitingsvorm veranderen.

Een van de interventies die Almere kan inzetten bij de aanpak van jeugdcriminaliteit en –overlast is het Jeugd Interventie Team (JIT). Het JIT is tien jaar geleden gestart met vijf teams in de gebieden Haven, Buiten, Stad Oost, Stad West en Stadscentrum. Het uitgangspunt voor de JIT teams was de shortlistmethodiek van Beke waarin de probleemgroepen werden onderverdeeld in hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen. Binnen het JIT werd samengewerkt met gemeente, politie, zorg- en onderwijspartners om te komen tot een passende groepsaanpak. De aanpak kon bestaan uit fysieke of sociale maatregelen. Wanneer sprake van complexe, individuele problematiek werd de samenwerking gezocht met het Veiligheidshuis Almere.¹

Vanaf 2015 zijn enkele wijzigingen binnen het JIT doorgevoerd. De vijf JIT teams werden teruggebracht naar drie teams, parallel aan de drie basisteams van de politie en Stadstoezicht: 1) Almere Buiten en Hout, 2) Almere Stad Oost, Stad Centrum en Haven en 3) Almere Stad West en Poort. De belangrijkste thema's voor onder andere het JIT werden vroeg-signaleren en repressie. Wat betreft het vroeg-signaleren werd het van belang om problemen en risico's binnen jeugdgroepen tijdig in beeld te krijgen, zodat bijsturing nog mogelijk was. Ook werd de persoonsgerichte aanpak JIT Plus in het leven geroepen om de kloof tussen het lichte, reguliere JIT en het zware Veiligheidshuis te dichten. Tevens vond er een afstemming plaats tussen de groepsaanpak in het JIT, de persoonsgerichte aanpak binnen JIT Plus en de persoons- en systeemgerichte Top X aanpak in het Veiligheidshuis. In het geval van repressie wilde men (mede) met het JIT patronen doorbreken die leiden tot overlast, geweld en criminaliteit. In deze aanpak werd dan ook de verbinding gezocht tussen justitie, zorg en onderwijs, waarbij het JIT Plus naast de jongere in kwestie zich ook op het gezin, netwerk, school en werk ging richten.²

In de Veiligheidsaanpak van 2019-2022 wordt voorgesteld om de drie JIT's te laten werken met het 7-stappenmodel en daarbinnen hun aanpak via de Plus-Min-Mee methode (PMM) vorm te geven voor de aanpak van problematische jeugdgroepen. Deze methode biedt inzicht in groepsgedrag, de rollen van leden binnen een jeugdgroep en de invloeden van de positieve en negatieve kopstukken. Op basis daarvan worden integraal

1. Actieprogramma Veiligheid gemeente Almere 2010-2014.
2. Actieprogramma Veiligheid gemeente Almere 2015-2018.

ingerichte interventies bedacht om de problematische groepsdynamiek en –gedrag effectief te beïnvloeden. Men spreekt binnen het JIT van problematisch groepsgedrag wanneer jeugdgroepen de openbare orde, de sociale norm en/of de veiligheid verstoren, overlast veroorzaken of crimineel gedrag vertonen. Het JIT bespreekt de groep als geheel en identificeert daarbinnen de kopstukken. Zij kunnen in aanmerking komen voor een PGA lokaal (voorheen persoonsgerichte aanpak JIT Plus) of de Top X aanpak in het Veiligheidshuis, wanneer het JIT aanmelding nodig acht.³

Het JIT is een stevig fundament geworden in de aanpak van jeugdgroepen en problematisch groepsgedrag in Almere. Jeugdgroepen worden echter steeds meer fluïde van aard, contacten meer netwerkgericht en zijn daarmee ongrijpbaarder geworden. De digitale wereld van onder andere sociale media en online gaming lijkt de onzichtbaarheid te versterken. Deze structuren lenen zich goed voor (criminele) netwerkvorming. De laatste jaren worden in de samenwerking met partners de fluïde (criminele) netwerken in beeld gebracht door straat- en systeeminformatie bij elkaar te brengen en hierop met elkaar een netwerkgerichte aanpak te ontwikkelen. De gemeente Almere wil op korte termijn inzicht verkrijgen in de maatschappelijke ontwikkelingen en werkzame factoren van de JIT aanpak. Ook wil ze handelingsperspectief verkrijgen voor de daling van het aantal jeugdgroepen in Almere om op langere termijn te kunnen anticiperen op toekomstige trends en ontwikkelingen. Daartoe zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd.

De onderzoeksvragen luiden als volgt:

1. Hoe hebben de jeugdcriminaliteit en jeugdoverlast en meer specifiek het aantal problematische jeugdgroepen in de openbare ruimte in de gemeente Almere zich ontwikkeld in de afgelopen 10 jaar?
2. Welke factoren verklaren de ontwikkeling van het aantal problematische jeugdgroepen in de openbare ruimte in Almere in de afgelopen 10 jaar?
3. Wijkt Almere in deze ontwikkeling af van 'gemiddeld Nederland' en meer specifiek van andere grote steden?
4. Wat is de verwachte ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit en jeugdoverlast en meer specifiek van de problematische jeugdgroepen in de openbare ruimte in Almere?
5. Welke toekomstgerichte aanpak vanuit de gezamenlijke partners sluit daar het beste op aan?

De hoofdvragen worden langs de lijn van deze perspectieven uitgewerkt in een aantal deelvragen.

3. Actieplan Veiligheid gemeente Almere 2019-2022.

Maatschappelijke factoren

1. In hoeverre spelen maatschappelijke factoren een rol in de ontwikkeling van het aantal jeugdgroepen in Almere?

Factoren met betrekking tot overheidshandelen

2. Welke factoren in het beleid en het handelen van gemeente en haar partners in de JIT aanpak zijn van invloed op de ontwikkeling van het aantal jeugdgroepen in Almere?

Specifieke vragen over de JIT aanpak

3. Heeft de JIT aanpak bijgedragen aan de ontwikkeling van het aantal problematische jeugdgroepen in Almere?
 - Is de huidige vorm en organisatie nog passend dan wel nodig?
 - Zitten de juiste partners dan wel competenties aan tafel?

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 werken we de methoden van onderzoek, die aan de basis liggen van het beantwoorden van de onderzoeksvragen, nader uit. In het daaropvolgende hoofdstuk 3 bespreken we de landelijke en Almeerse ontwikkelingen op het gebied van jeugdcriminaliteit en –overlast en de problematische jeugdgroepen en de verklaringen voor deze ontwikkelingen. Hoofdstuk 3 sluit af met een beschrijving van vergelijkbare aanpakken in Den Haag en Amersfoort. In hoofdstuk 4 worden tot slot enkele overwegingen benoemd voor een JIT 2.0. Het hoofdstuk sluit af met een conclusie

2 Methoden van onderzoek

We passen in het onderzoek een multibronnenaanpak toe. Dat wil zeggen dat we op basis van verschillende methoden informatie hebben verzameld. Het betreft deskresearch, groepsinterviews en een benchmark. Genoemde methoden worden hierna uitgelegd.

2.1 Deskresearch

Tijdens de deskresearch hebben we relevante publicaties geraadpleegd met de volgende onderwerpen:

- Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit;
- Trends in de aard en omvang van problematische jeugdgroepen;
- Verklaringen voor voornoemde ontwikkelingen;
- Werkwijze en ontwikkelingen daarin van het JIT.

Goed om hierbij aan te geven is dat we zijn uitgegaan van 1) de landelijke gegevens en 2) de situatie van Almere op basis van bestaande bronnen. Naast wetenschappelijke publicaties hebben we derhalve ook de relevante (beleids)documenten, jaarverslagen, evaluaties en dergelijke opgevraagd en bestudeerd (zie bijlage achterin).

2.2 Groepsinterviews

We hebben de bevindingen van de deskresearch in een PowerPoint presentatie verwerkt. Deze presentatie vormde de basis voor de groepsinterviews met professionals en JIT-betrokkenen. De gemeente heeft zorggedragen voor het uitnodigen van de relevante instanties en respondenten. De bereidheid om deel te nemen aan de groepsgesprekken was groot; er was op een uitzondering na geen enkele afmelding. De samenstelling is per groep zo homogeen mogelijk gehouden om de thematiek vanuit dat specifieke perspectief (bijvoorbeeld politie/justitie) zo goed mogelijk uit te diepen en om te voorkomen dat er discussies ontstaan als gevolg van verschillende taken en verantwoordelijkheden. Van de groepsinterviews zijn verslagen gemaakt. In totaal zijn er 47 personen gesproken in vier groepsinterviews.

Groepsinterview met professionals (1)

Het eerste groepsinterview is gehouden met acht professionals uit de politieke en justitiële hoek. Tijdens de interviews hebben we de bevindingen uit de deskresearch getoetst aan dan wel ingekleurd met de praktijk van de jeugdproblematiek in Almere. We hebben – volgens beproefde methode – de papieren werkelijkheid naast de ‘straatkennis’ van de professionals gelegd. Om een voorbeeld te noemen: uit de bestudeerde documenten is gebleken dat het aantal zichtbare problematische jeugdgroepen afneemt. De vraag aan

de professionals was vervolgens of ze die afname in Almere herkenden en welke ontwikkelingen zij daarin zagen.

Deze werkwijze had een aantal voordelen: we benutten de bestaande kennis en toetsten die meteen voor Almere waarmee zowel overeenkomsten als lokale verschillen met het algemene beeld naar voren kwamen. Hiermee hing samen dat er geen uitgebreid onderzoek nodig was. Er ontstond tevens draagvlak onder de professionals vanwege hun betrokkenheid bij de probleemduiding.

Groepsinterview met professionals (2)

Het tweede groepsinterview werd gehouden met twaalf professionals uit het onderwijs, welzijn, de zorg- en hulpverleningsinstanties. De systematiek van het groepsinterviews was hetzelfde als bij de vorige sessie met de professionals, alleen nu lag – zo ook bedoeld – de nadruk op de zorg- en welzijnsaspecten van het probleemgedrag van jongeren.

In beide groepsinterviews is aan het einde ervan ook in gegaan op de consequenties voor de aanpak van de jeugdproblematiek in de toekomst, gegeven de ontwikkelingen die de professionals hebben benoemd. Hierbij gaat het om de aanpak in brede zin (preventief, curatief en repressief). Tot slot is ook de (veranderende) rol daarin van het JIT besproken.

Opbrengsten groepsinterviews met de professionals

De opbrengsten vanuit de twee groepsinterviews waren dat er een concreet en breed gedragen beeld van de jeugdcriminaliteit in Almere is binnen de context van wat er reeds bekend is over ontwikkelingen in algemene zin. De informatie c.q. de probleemduiding van de professionals vormden tegelijk de aangrijpingspunten voor de twee daarop volgende groepsinterviews waarin – de werkwijze van – het JIT centraal stond.

Groepsinterview met JIT-betrokkenen (1)

Het derde groepsinterview vond plaats met vijftien betrokkenen bij het JIT, in het bijzonder de uitvoerende medewerkers. Tijdens dit interview werd getoetst of de werkwijze van het JIT zoals opgetekend uit de deskresearch juist en volledig was. Ook hebben we de probleemdefiniëring en –analyse zoals die was opgetekend uit de eerste twee groepsinterviews voorgelegd. Tot slot bespraken we wat de consequenties kunnen zijn voor de werkwijze en samenstelling van het JIT. Dit onderdeel had zowel een evaluatief karakter (“hoe deed het JIT het tot nu toe”), als een prospectief karakter (“waar moet het JIT naartoe om zo effectief mogelijk te zijn?”).

Groepsinterview met JIT-betrokkenen (2)

Het vierde groepsinterview was met veertien betrokkenen, waaronder leidinggevendenden van de JIT-partners en betrokken beleidsambtenaren. In dit interview werden de hoofdlijnen besproken vanuit de voorgaande drie groepsinterviews en de benchmark, en werd in detail ingegaan op de (beleidsmatige en beheersmatige) implicaties daarvan voor het JIT.

2.3 Benchmark

Voor de gemeente Almere staat zicht krijgen op (de toekomstige) effectiviteit van het JIT centraal, binnen de context van de veranderende maatschappelijke omstandigheden in relatie tot de jeugdproblematiek in de breedste zin van het woord. Om die reden hebben we ervoor gekozen om in twee andere Nederlandse gemeenten, waar een JIT operationeel is, informatie op te vragen over hoe zij omgaan met de nieuwe ontwikkelingen, hoe zij hun werkproces – en inhoud daarop aanpassen en welke (beleids- en beheersmatige) aanpassingen daarvoor nodig waren. Deze vergelijking was vooral bedoeld om er leerpunten uit te destilleren die voor de situatie in Almere relevant kunnen zijn. In overleg met de opdrachtgever hebben we de keuze gemaakt voor het JIT in Amersfoort en Den Haag. We hebben gesproken met een JIT-betrokkene uit de gemeente Amersfoort en de coördinator van het JIT Amersfoort. Deze respondent heeft ons daarnaast ook informatie verschaft over het Kernteam Amersfoort, dat qua werkwijze dicht bij JIT Almere ligt. Daarnaast hebben we gesproken met een gedragswetenschapper van JIT Den Haag.

3 Onderzoeksbevindingen

In dit deel van de notitie geven we een beschrijving van de onderzoeksbevindingen. De deskresearch, de gehouden groepsinterviews en de benchmark liggen hiervoor aan de basis. We volgen bij het beschrijven van de bevindingen grotendeels de eerder geformuleerde onderzoeksvragen. Vanuit de onderzoeksresultaten zal zowel een landelijk beeld van de jeugdcriminaliteit- en overlast als de ontwikkelingen hiervan binnen Almere worden opgetekend. Ook besteden we aandacht aan de ontwikkeling van problematische jeugdgroepen in Almere. Daarnaast worden mogelijke verklaringen gegeven voor deze ontwikkelingen. Tevens gaan we in op de mogelijke implicaties van al het bovengenoemde voor het JIT Almere. Tot slot beschrijven we de belangrijkste resultaten van de benchmark.

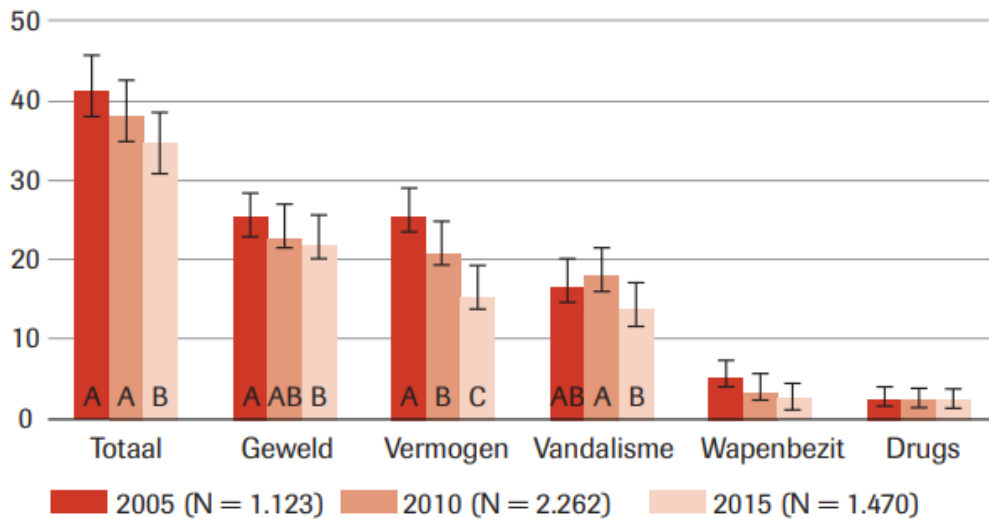
3.1 Ontwikkelingen binnen de jeugdcriminaliteit

In deze paragraaf zetten we de ontwikkelingen omtrent jeugdcriminaliteit uiteen. Als eerste geven we de ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit van de afgelopen jaren weer, zoals gevonden uit de deskresearch. Vervolgens gaan we in op de zienswijzen van de respondenten met betrekking tot de gevonden ontwikkeling in relatie tot de situatie in Almere.

3.1.1 De landelijke ontwikkelingen van jeugdcriminaliteit

De jeugdcriminaliteit in Nederland is de laatste jaren fors afgenomen. Het aantal geregistreerde minderjarige verdachten van een misdrijf daalde de afgelopen tien jaar met zestig procent (Van der Laan & Beerhuizen, 2018). Dit geldt niet alleen voor de officiële registraties van politie en justitie, maar ook voor de zelfrapportagecijfers (grafiek 3.1) over daderschap (De Waard e.a., 2017).

Grafiek 3.1: Prevalentie van zelfgerapporteerde delicten in de afgelopen 12 maanden onder 12- tot en met 17-jarigen in 2005, 2010 en 2015 (in procenten).



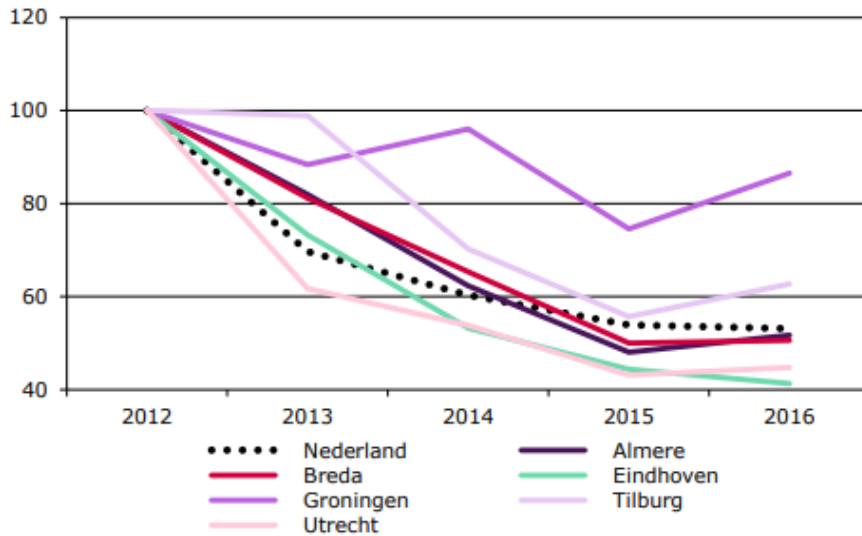
Noot: de hoofdletters in de kolommen geven aan of sprake is van significante verschillen met andere jaren ($p < .05$). Bron: MJC

Bron: Van der Laan & Beerhuizen, 2016

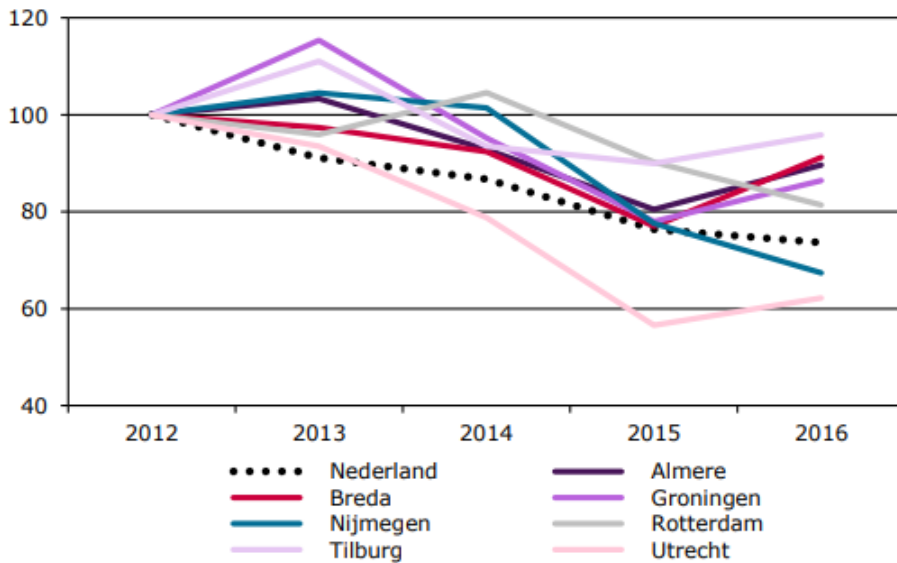
3.1.2 Jeugdcriminaliteit in Almere

Ook in Almere is het aantal strafrechtelijke daders zowel onder 12 tot 18- als onder 18 tot 23-jarigen beduidend lager geworden in de afgelopen vier jaar. De daling van de jeugdcriminaliteit is in Almere echter minder sterk dan in de G4 of de overige G25-gemeenten. Ook laat de jeugdcriminaliteit in Almere, in weerwil van de landelijke daling, net als in andere gemeenten tussen 2015 en 2016 een lichte stijging zien (zie grafiek 3.2a en 3.2b).

Grafiek 3.2a: 12- tot 18-jarige strafrechtelijke daders binnen gemeentes afwijkend van landelijke trend, in indices (2012=100)



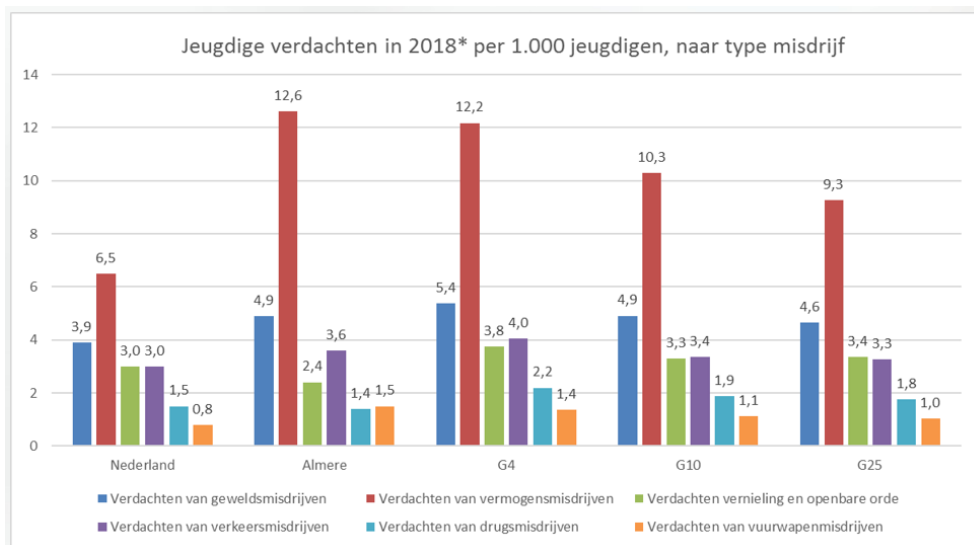
Grafiek 3.2b: 18- tot 23-jarige strafrechtelijke daders binnen gemeentes afwijkend van landelijke trend, in indices (2012=100)



Bron: Monitor Jeugdcriminaliteit 2017 (Cahier 2018-1)

Wat betreft het aantal jeugdige verdachten stond Almere in 2017 op de gedeelde tweede plaats (samen met Amsterdam) van relatief grootste aantal verdachte jongeren na Den Haag (samen met Rotterdam). In 2018 stond Almere op de gedeelde vijfde plaats (samen met Zoetermeer). Almere heeft daarnaast relatief veel jeugdige verdachten van vermogensmisdrijven. Van de andere delictsvormen, zoals vernieling, verstoring openbare orde en drugsmisdrijven worden juist relatief weinig jeugdige Almeeders verdacht (zie grafiek 3.3).

Grafiek 3.3: Jeugdige verdachten in 2018 per 1.000 jeugdigen, naar type misdrijf



Bron: CBS Statline Jeugdmonitor

De respondenten scharen zich achter de stelling dat de jeugdcriminaliteit recentelijk is gestegen en herkennen daarmee geen algehele afname, vergeleken met 2012. Zo stellen respondenten vanuit politie en Bureau Halt dat er in 2019 meer zaken rondom jeugdcriminaliteit in Almere zijn geregistreerd dan vorig jaar. Ondanks deze stijging in registraties lijkt volgens respondenten uit onderwijs, zorg en welzijn veel jeugdcriminaliteit buiten beeld van de instanties te blijven. Een paar respondenten geeft aan dat veel Almeerse jongeren bijvoorbeeld met een wapen op zak lopen, maar zo lang ze niet gecontroleerd worden blijft dat onzichtbaar. De respondenten noemen een aantal ontwikkelingen met betrekking tot uitingsvormen van jeugdcriminaliteit en –overlast in Almere die ook landelijk zijn te herkennen. Die worden hierna kort toegelicht.

De opkomst van online criminaliteit door jongeren

Veel respondenten geven aan dat er meer online criminaliteit plaatsvindt door jongeren, zoals oplichting op Marktplaats, afpersing om geld te storten of intimideren van slachtoffers na het uitlokken van sexting⁴. Hier wordt echter minder aangifte van gedaan, zo stellen de respondenten. Dit wordt onderkend door Goudriaan (2006) die stelt dat uit (inter)nationaal blijkt dat slachtoffers van bedreiging minder bereid zijn om aangifte te doen, zeker wanneer ze de dader kennen. Vanwege de relatieve onzichtbaarheid van deze delicten zouden deze niet altijd in de statistieken worden opgenomen. Tevens worden veel online-slachtoffers via sociale media bedreigd waardoor hun aangiftebereidheid afneemt.

4. Sexting betreft het versturen van seksueel getinte berichten of foto's via de online media.

Uit de groepsinterviews: aangifteonbereidheid

Een jongen die onder toezicht stond van HALT ging online chatten met een pedofiel en maakte een afspraak om elkaar te zien. Vervolgens perste hij deze persoon af voor geld, waarbij hij dreigde hem aan te geven bij de politie. Het slachtoffer heeft nooit officieel aangifte gedaan van bovenstaande feit.

Verandering in mentaliteit mede door de komst van sociale media

Volgens de respondenten zijn jongeren door de komst van sociale media meer waarde gaan hechten aan het vergaren van vermogen en status: er heerst een mentaliteit van pochen en onderling bedreigen om status te verhogen. Dit uit zich in het dragen van wapens of het vertonen van dure goederen als schoenen en horloges. Ook lijkt deze mentaliteit ertoe te leiden dat de delicten waaraan jongeren zich schuldig maken steeds ernstiger worden, met name binnen het drugscircuit. Binnen de drugshandel en -bezorging kunnen jongeren veel geld verdienen, in vergelijking met het geld dat hun leeftijdgenoten verdienen in reguliere baantjes. Ook wordt door een aantal respondenten opgemerkt dat jongeren meer frauderen met vals geld of valse identiteitsbewijzen. De nieuwe mentaliteit lijkt ook zijn weerslag te hebben op vrouwelijke jeugd. De politie maakt zich daar zorgen over: er lijkt een soort "Kardashian⁵ syndroom" te zijn ontstaan, waarbij bepaalde gedragsgrenzen vervagen en meiden op jonge leeftijd op seksueel gebied ver gaan voor geld en goederen. Criminele jongeren komen daarnaast volgens de respondenten uit vaak problematische gezinssituaties, waarbij meer gezinsleden contacten hebben met de hulpverlening.

Meer complexiteit in het gezinsleven

Een belangrijk verschil tussen de jongeren anno 2019 en de jongeren van tien jaar geleden is volgens een aantal professionals uit onderwijs, zorg en welzijn dat er nu meer multiproblematiek is binnen de gezinnen. Criminele jongeren komen negen op de tien keer uit multiproblematische gezinnen, waarbij jongere broertjes of zusjes worden meegetrokken op het criminele pad. Ook landelijk komt dit beeld naar voren, waarbij het aantal minderjarige verdachten in Nederland beduidend hoger ligt bij eenoudergezinnen dan tweeoudergezinnen (Van der Laan & Beerhuizen, 2018). Er is volgens de respondenten tevens meer sprake van gezinsproblematiek, mede doordat er veel afwezigheid of onmacht in zulke gezinnen heerst wat betreft de opvoeding van een kind. Deze problemen herkennen de respondenten onder andere bij migrantengezinnen. Een deel van de migrantenouders zoekt uit schaamte de hulpverlening te weinig of te laat op en hanteert een andere opvoedingsstijl dan de meeste Nederlandse gezinnen. De hulpverlening heeft daardoor vaak weinig zicht op de problematiek binnen migrantengezinnen.

5. Kardashian is de naam van een zeer vermogende Amerikaanse familie die een eigen reality tv-show heeft. De show is voornamelijk populair onder vrouwen en meisjes.

Verjonging in de jeugdcriminaliteit

Ondanks dat landelijk het aandeel aangehouden verdachten onder twaalf tot achttienjarigen sinds 2007 afneemt (Van der Laan & Beerhuizen, 2017), lijkt volgens de respondenten in Almere de jeugdcriminaliteit en –overlast te verjongen. Een aantal respondenten vanuit de politie geeft aan regelmatig naar basisscholen te moeten vanwege problematiek met kinderen vanaf groep vijf en zes. Zo was er op school melding gemaakt van een jongen van tien jaar oud die de pinpas van zijn lerares en later een Bosatlas had gestolen. De grenzen vervagen onder jonge kinderen, maar ze worden op die leeftijd van bijna alles vrijgesproken. Volgens de respondenten lijken ouders ook anders te zijn gaan opvoeden, waarbij de nadruk minder op gezag ligt en meer op vriendschap. Deze ontwikkeling heeft jongeren al op jongere leeftijd mondig gemaakt, lees: minder respect voor autoriteiten.

Verharding onder de jongeren

Meerdere respondenten stellen dat de jeugdcriminaliteit in Almere van zwaardere aard is geworden, zowel online als offline. *“Waar jongeren vroeger voornamelijk winkeldiefstal plegen, worden ze nu steeds vaker aangemeld voor oplichting en afpersing”*. Deze verharding lijkt zich door te zetten op school. De respondenten stellen dat de omgangsvormen onder jeugd zijn verslechterd, waarbij gedacht kan worden aan pestgedrag. De respondenten spreken overigens ook over een verharding in gedrag. Dit betreffen geen strafbare feiten, maar het gedrag van veel jongeren zoekt wel de strafbare grens op.

Uit de groepsinterviews: verharding onder jongeren

Een vader belt de politie over zijn zoon wiens nieuwe schoenen met geweld zijn afgepakt door leeftijdsgenoten. De zoon weet mogelijk wie de dader is, maar wil uit angst geen aangifte doen vanwege de groep achter de dader. De politie kan het gesprek niet aangaan en daardoor niet verder handelen. Er wordt dus geen strafbaar feit geregistreerd en men ziet het niet terug in de cijfers.

Zorgen omtrent drugs

Uit alle groepsinterviews blijkt dat de Almeerse jongeren op steeds jongere leeftijd drugs gebruiken. Er heerst het onderbuikgevoel dat het gebruik van lachgas en pillen normaal wordt onder jongeren. Ook landelijk wordt het gebruik van lachgas als een opkomende trend gezien, terwijl het gebruik van harddrugs onder jeugdigen landelijk is gedaald.⁶ De stijging in drugsgebruik onder de Almeerse jeugd is volgens politie en justitie moeilijk te duiden, maar kan worden gelinkt aan de online wereld en dan met name het *darkweb*. Drugs als XTC kunnen relatief goedkoop en anoniem in grote hoeveelheden gekocht worden.

6. Bron: Onderzoek Health Behavior in School-aged Children (HBSC), 2017.

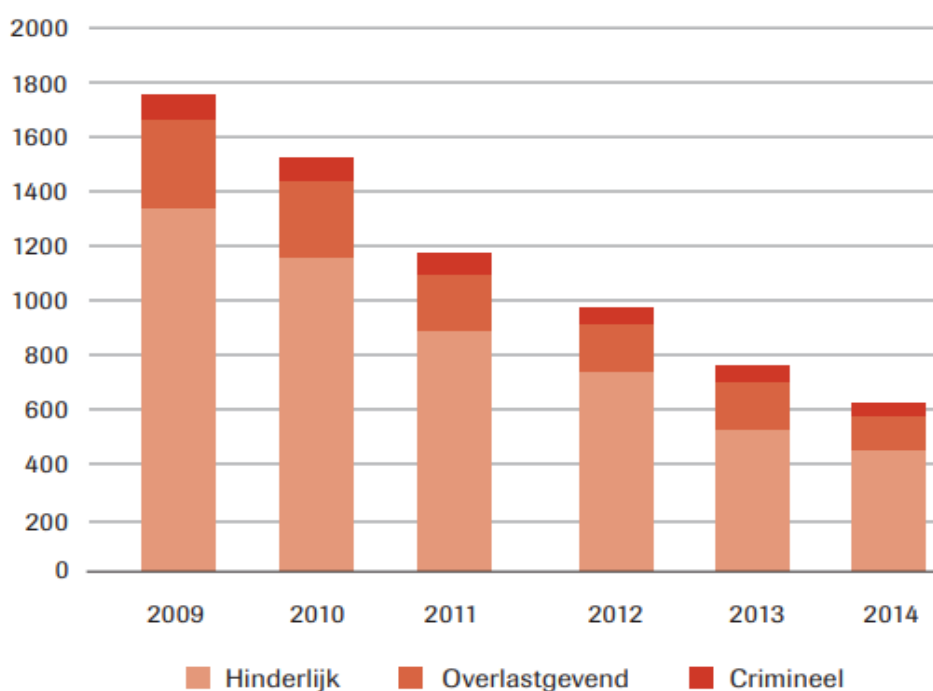
3.2 Veranderingen binnen de problematische jeugdgroepen

In deze paragraaf zetten we de ontwikkelingen omtrent problematische jeugdgroepen uiteen. We beginnen opnieuw met een beknopte beschrijving van bevindingen uit de deskresearch. Daarna gaan we in op de bevindingen uit de groepsinterviews.

3.2.1 De landelijke ontwikkelingen van problematische jeugdgroepen

Recent onderzoek naar het aantal problematische jeugdgroepen in Nederland ontbreekt omdat er geen landelijke inventarisaties meer worden uitgevoerd. Aanwezige cijfers dateren uit 2014. Wel is er sinds 2009 elk jaar sprake van een consequente daling van het aantal problematische jeugdgroepen (zie grafiek 3.4). In 2009 betrof het aantal jeugdgroepen in Nederland ongeveer 1750. In 2013 ging het nog om 764 jeugdgroepen. In het najaar van 2014 waren er 623 problematische jeugdgroepen bij de politie bekend (Ferwerda & Van Ham, 2015).

Grafiek 3.4: Ontwikkelingen van het aantal problematische jeugdgroepen (2009-2014) in Nederland per type en totaal



Bron: Ferwerda & Van Ham, 2015

Wel blijkt inmiddels dat veel probleemjongeren zich ook buiten hun vaste groepen misdragen. Er wordt gewezen op een nieuw type veelpleger: een oudere tiener of jonge twintiger die met verschillende personen buiten de eigen wijk of stad delicten pleegt met het oog op financieel gewin. Tevens lijkt er een verharding te zijn ontstaan (dat wil zeggen, ernstiger feiten) binnen een groep jeugddelinquenten die uit het zicht van politie en

justitie raakt (Van Ham, Bremmers & Ferwerda, 2014; Beke e.a., 2015). Grafiek 3.4 geeft eenzelfde beeld weer: het aantal hinderlijke jeugdgroepen daalt relatief sneller dan het aantal criminele jeugdgroepen.

3.2.2 Problematische jeugdgroepen in Almere

Uit de notitie van Almere Buiten van december 2018 blijkt dat ondanks jeugdgroepen minder herkenbaar zijn geworden dan voorheen⁷ (denk aan een vaste kern van jeugdigen met een vaste hanglocatie), er nog wel overlast of criminaliteit wordt gepleegd door jongeren in groepsverband. De jeugdgroepen die voorheen in de publieke ruimte aanwezig waren, zijn zodanig verschillend in omvang en individuen dat ze niet als zodanig als jeugdgroep aangewezen kunnen worden. Een aantal hotspots van jongerengroepen betreffen stations, schoolpleinen of in portieken. Daarnaast geven jeugdagenten en jongerenwerkers aan dat er een aantal jeugdgroepen zich bezighouden met criminele activiteiten.

Van minder vaste groepen naar meer fluïde groepen

In 2010 werd het aantal jeugdgroepen in Almere geschat op negentien, waarvan vijftien als hinderlijk, drie als overlastgevend en één als crimineel werd aangemerkt.⁸ In 2011 werd door de politie een lichte stijging van jeugdgroepen opgemerkt, namelijk tweeëntwintig, waarvan ook merendeel als hinderlijk.⁹ De respondenten schatten dat er anno 2019 nog ongeveer tien groepen in Almere zijn die uit vaste groepsleden bestaan. Van de tien worden er zeven aangemerkt als hinderlijk, overlastgevend of crimineel.¹⁰ Op deze zeven wordt hieronder kort ingegaan. In Stad West en Poort zien de respondenten drie groepen, al lijken deze mobieler te zijn geworden en wordt er nauwelijks overlast door deze groepen ervaren. In het centrum wordt er één groep opgemerkt, maar ook die lijkt zich vaker te verplaatsen. In Stad Oost noemen respondenten de “Botpleingroep”, bestaande uit vijf tot tien jongeren, die vroeger veel overlast veroorzaakten, maar inmiddels beter aanspreekbaar zijn. Ook is er op de Hildo Kropstraat een groep met leden tussen de zeventien en vijfentwintig jaar waar de buurtbewoners veel overlast door ervaren; er wordt harde muziek afgespeeld en veel geblowd. Deze groep wordt daarnaast vaak door politie met inbraakapparatuur gesignaleerd. Daarnaast is er een jeugdgroep tussen de Hildo Kropstraat en het Lumièrepark waar voornamelijk jonge jongeren bij betrokken zijn. Zij zijn soms betrokken bij alcoholmisbruik of kleine drugsdelicten.

7. Zo blijkt uit een onderzoek in Almere Buiten (dec 2018) dat het aantal jeugdgroepen in Almere buiten is gedaald van drie naar nul.

8. Bron: Inventarisatie Jeugdgroepen 2010, politie Flevoland.

9. Bron: Inventarisatie Jeugdgroepen 2011, politie Flevoland.

10. Dat de meeste groepen enkel hinderlijk zijn wordt onderkend in de Taskforce Veilige Buurten: de meeste meldingen van buurtbewoners over jongeren betrof geluidsoverlast. Drugs- en drankoverlast staan op plaats twee en drie.

Volgens politie en justitie is het moeilijker geworden om het precieze aantal jeugdgroepen te duiden dan een aantal jaren geleden. Hierdoor lijkt het alsof het aantal problematische jeugdgroepen is afgenomen, maar dit zit hem volgens de respondenten voornamelijk in de zichtbaarheid; de meeste jeugdgroepen lijken namelijk wijkoverstijgend samen te komen. Zelfs als er jongeren in de wijk rondhangen, is de samenstelling van leden veranderlijk en wisselt de groep continu van hangplek. Daarnaast wordt overlast ook niet systematisch door dezelfde jongeren gepleegd: soms is het een vaste groep, soms verplaatsen ze zich continu en soms is het iets eenmaligs. Tot slot zijn er minder jeugdgroepen die ook minder uren op dezelfde plaats blijven staan. Op deze manier wordt de overlast verspreid door de wijken en merken buurtbewoners er minder van.

Van minder jeugdgroepen naar meer hotspots

Op straat worden minder vaste groepen opgemerkt, maar het rondhangen op straat gebeurt nog steeds. De respondenten zien wel een aantal hotspots waar vooral jongens boven de zestien jaar bij elkaar komen. Op de hotspots in Almere wordt voornamelijk hinderlijk gedrag vertoond: rondhangen, gebruik van lachgas of het laten slingeren van afval. Het betreffen meestal drukke plekken met Wi-Fi verbinding, zoals bij snackbars. De hotspots verschillen echter in de manier waarop ze ontstaan en wanneer ze gebruikt worden. Zo geven de respondenten vanuit politie en justitie aan dat ze soms drie maanden geen duidelijke hotspots kunnen onderscheiden en een maand later wel vier. Hierdoor zijn de hotspots niet eenvoudig aan te pakken. De enkele hotspots die wel vast lijken te zijn liggen meestal in woonwijken. In totaal schatten respondenten dat Almere te maken heeft met ongeveer zes of zeven hotspots die in wisselende mate gebruikt worden.

De online-wereld als ontmoetingsplek

Door alle JIT-betrokkenen wordt het belang van de online-wereld opgemerkt bij het vormen van jeugdgroepen en het onderling communiceren binnen jeugdgroepen. Online kunnen jongeren elkaar ontmoeten en binnen meerdere groepen actief zijn. Ook hoeft men elkaar niet meer te zien om een groep te vormen; via de mobiele telefoon of de gaming-wereld kunnen jongeren nieuwe groepen vormen en met al bestaande groepen in contact blijven.

Sociale media hebben ook een rol in het plegen van overlast en criminaliteit in de offline wereld. Zo kunnen online ruzies ontstaan die op straat worden uitgevochten of jongeren met een groot online netwerk zetten overlastgevende acties op touw, zoals in het casusvoorbeeld hieronder is beschreven.

Uit de groepsinterviews: het online maken van (criminele) afspraken

Binnen het online platform Snapchat werd het kanaal "Almere Nieuws" als communicatiemiddel voor jongeren gebruikt, maar dit leidde ook tot uitdagen en vechtpartijen. Zo bleek online te zijn afgesproken met jongeren uit meerdere wijken en en een andere stad om op Koningsnacht 2019 te gaan vechten in Almere. Het is uiteindelijk goed afgelopen, door het aanwijzen van het centrum als veiligheidsrisicogebied en daarmee de mogelijkheid tot preventief fouilleren.

Ontwikkelingen in het krijgen van vrienden en het vormen van een groep

Mede door de komst van de sociale media lijken connecties tussen jongeren niet meer zo op vriendschap of vertrouwen gebaseerd als vroeger. Van het opgroeien met wijkvrienden lijkt het meer de kant op te gaan van: "hij of zij was er ook een keer bij". De bindende factor om betrokken te raken bij (criminele) jeugdgroepen lijkt in Almere te zijn: school, wijk, broers in jeugdgroepen, sociale media en zogenoemde rapgroepen. Over die laatste groepen bestaan zorgen bij de respondenten vanwege hun relatie met criminaliteit.

3.3 Verklarende factoren voor de genoemde ontwikkelingen

Er zijn meerdere verklaringen te noemen voor het feit dat Almere relatief veel jeugdcriminaliteit heeft in vergelijking met andere grote steden in Nederland. Enerzijds had Almere tot en met 2018 te maken met de aanwezigheid van een penitentiaire inrichting en anderzijds ligt het aan de samenstelling van de Almeerse bevolking; zo zijn er in Almere relatief veel eenoudergezinnen wat een risicofactor kan zijn voor jeugdcriminaliteit (Van der Laan & Beerhuizen, 2018). Een kind uit een eenoudergezin heeft meer kans op problemen tijdens het opgroeien, zoals het ontwikkelen van emotionele problemen en het vertonen van probleemgedrag. Het kan echter wel zo zijn dat deze problemen meer samenhangen met de scheiding of het verlaagde inkomen, dan met het alleenstaand ouderschap; kinderen uit stief- of samengestelde gezinnen ontwikkelen ook vaker dezelfde problemen.¹¹ Hetzelfde geldt voor jongeren met een migratieachtergrond; net als de jongeren uit eenoudergezinnen zijn zij vertegenwoordigd in de verdachtenpopulatie (Van der Laan & Beerhuizen, 2017). Tot slot heeft Almere ten opzichte van andere middelgrote steden relatief veel voortijdige schoolverlaters, wat kan samenhangen met een grotere kans op criminaliteit (Van der Laan & Berhuizen, 2017).

Ondanks de lichte stijging sinds 2015, is er ook in Almere minder jeugdcriminaliteit dan zeven jaar geleden. Aan alle respondenten uit politie, justitie, onderwijs, zorg en welzijn is gevraagd wat de mogelijk oorzaken van de (al dan niet terechte) daling van de geregistreerde jeugdcriminaliteit en –groepen kunnen zijn. Elke genoemde oorzaak zal worden toegelicht, met waar mogelijk relevante onderbouwing vanuit de literatuur.

11. Bron: Nederlands Jeugd Instituut (NJI), Eenoudergezinnen, 2014.

3.3.1 De wereld van het gamen en de sociale media

Een eerste verklaring die respondenten noemen voor de daling van jeugdcriminaliteit en –groepen is dat wanneer jongeren gamen of op hun telefoon zitten, ze thuis blijven en niet als groep op straat rondhangen. Deze waarneming van de respondenten wordt gestaafd door de *social media-hypothese* die stelt dat sociale media en smartphones hebben geleid tot een andere tijdsbesteding van jongeren, waarbij ze minder tijd lijken door te brengen met criminogene vormen van langdurig rondhangen op straat. Deze ontwikkelingen zouden echter kunnen betekenen dat er een verschuiving plaatsvindt van traditionele criminaliteit naar cyber- of gedigitaliseerde criminaliteit die stukken minder zichtbaar is voor politie en justitie, wat in feite de respondenten ook stellen (Ferwerda, Van Ham & Jager, 2016; Van der Laan & Beerthuizen, 2018; Van der Laan, Beerthuizen & Goudriaan, 2019; Weerman, 2017).

Wel komt de jeugd door het gamen in aanraking met virtueel geweld en kan verharding in hun gedrag optreden. De *gaming platforms* worden tevens ook gebruikt als communicatiemiddel, ontmoetingsplek en netwerkvergroting. Ook kunnen netwerken hierdoor meer fluïde worden en het gedrag onzichtbaar. De gaming-wereld lijkt jongeren dus zowel positief als negatief te kunnen beïnvloeden: enerzijds komen jongeren niet op straat en veroorzaken ze daar geen overlast, maar anderzijds kunnen ze wel risicogedrag gaan laten zien (bv. niet werken, spijbelen of verharding in gedrag vertonen). De sociale media kunnen er daarnaast voor zorgen dat onder jongeren de drang om zichzelf te profileren groter wordt.

3.3.2 De aangiftebereidheid van slachtoffers

Zoals eerder uit de bevindingen van de groepsinterviews naar voren is gekomen lijken Almeerse jongeren meer dan vroeger delicten te plegen waarbij de aangiftebereidheid laag is. Denk hierbij aan oplichting, afpersing of drugscriminaliteit, waarbij de slachtoffers vaak zijn bedreigd, zich schamen voor het delict of zelf liever niet met justitie in aanraking willen komen. Volgens de respondenten lijkt ook binnen jeugdgroepen de aangiftebereidheid te zijn gedaald; het verraden van groepsleden kan leiden tot uitsluiting of vergaande wraakacties.

3.3.3 Een veranderde houding van ouders ten aanzien van risicogedrag

Een aantal respondenten suggereert dat de huidige opgroeiende kinderen hun gedrag vaker meten aan hun ouders. Wanneer de ouders positief investeren in het welzijn van zichzelf, gaan hun kinderen hun gedrag aanpassen aan hun ouders, wat vervolgens kan bijdragen aan het afnemen van jeugdcriminaliteit. De literatuur geeft vanuit de *veranderende sociaal culturele houding-hypothese* hiervoor onderbouwing. Een veranderende sociaal culturele houding van ouders ten aanzien van risicogedrag draagt bij aan een dalende jeugdproblematiek, zoals voortijdig schoolverlaten of delinquentie. De grotere betrokkenheid van ouders lijkt dus bij te dragen aan de afname van jeugdcriminaliteit. Ze zijn strenger in het stellen van grenzen en wijzen risicogedrag, zoals

alcoholgebruik eerder af (Van der Laan & Beerthuizen, 2018). Belangrijk om op te merken is dat bovenstaande resultaten niet zomaar kunnen worden omgedraaid. Jongeren die overgaan tot ernstige delictpleging hebben niet per se een slechte opvoeding genoten (Van der Laan & Beerthuizen, 2018).

3.3.4 Samenwerking tussen JIT en de ketenpartners

Een andere positieve ontwikkeling die ten grondslag kan liggen aan de daling van jeugdcriminaliteit en -overlast in Almere is de samenwerking tussen het JIT en andere ketenpartners. Het JIT heeft volgens de respondenten van politie en justitie een positieve invloed gehad op het terugdringen van eerdere problematische jeugdgroepen en verschillende vormen van jeugdcriminaliteit. Zo zijn tussen 2010 en 2014 stappen ondernomen om naast de objectieve veiligheid ook de subjectieve veiligheid onder Almeerders te verbeteren. Het JIT heeft kreeg de opdracht om herkenbaar en snel op te treden tegen (jeugd)criminaliteit en overlast, in samenwerking met gemeente, politie en zorg- en onderwijspartners, maar ook inwoners en ondernemers.¹² In 2015 bleek dat het merendeel van de speerpunten en doelen rondom de objectieve veiligheid was behaald; onder andere jeugdoverlast, vandalisme, uitgaansgeweld en fietsen- en scooterdiefstal waren in vier jaar fors afgenomen. De subjectieve veiligheid bleek daarentegen niet te zijn verbeterd. Het rapportcijfer dat de bewoners gaven voor de veiligheid in de buurt ging van een 6,6 naar een 6,5. Wel werd als positief effect gevonden dat de goede samenwerking tussen het JIT, de jeugdagenten en het Veiligheidshuis tot minder overlast heeft geleid door jeugdgroepen en verslaafden.

De gemeente Almere heeft in 2015 besloten om verder in te zetten op de aanpak van (fluïde) jeugdnetwerken, met het uitgangspunt dat niemand tussen wal en schip mag raken. De volgende taakverdeling werd afgesproken: het JIT zou zich gaan inzetten op de groepsaanpak en het JIT Plus en het Veiligheidshuis op de persoonsgerichte aanpak. Het JIT en de partners kregen tevens het doel om jeugdoverlast met 15 procent en jeugdcriminaliteit met 10 procent terug te dringen ten opzichte van het vijfjaarsgemiddelde (2009-2013).¹³ In het huidige actieplan staat dat de geregistreeerde jeugdcriminaliteit inderdaad is gedaald en het veiligheidsgevoel is verbeterd (er wordt echter geen rapportcijfer gepresenteerd, zodat een goede vergelijking met voorgaande jaren lastig is). Wel komt naar voren dat andere thema's nog de nodige aandacht behoeven, zoals digitale criminaliteit en de uitbreiding van het thema veiligheid naar andere domeinen. In de huidige veiligheidsaanpak moet preventie voorop staan, waarbij kan worden opgeschaald als dat nodig blijkt. De gedachte is dat het effectiever en efficiënter is om de oorzaak van de (jeugd)problematiek weg te nemen dan de symptomen te blijven bestrijden.

Over de jaren heen heeft Almere meer geïnvesteerd in de subjectieve veiligheid onder haar bewoners en de aanpak van verschillende vaste en fluïde jeugdgroepen. Deze gezamenlijke focus op regelovertreedende jongeren tussen 2010 en 2019 levert volgens de *crime debut*-hypothese veel op. De hypothese stelt dat door de toegenomen

12. Bron: Actieprogramma 2010-2014, gemeente Almere.

13. Bron: Actieplan 2015-2018, gemeente Almere.

oplettendheid in de maatschappij de gelegenheid tot het plegen van delicten afneemt bij minder ervaren potentiële daders, zoals jongeren, en dat hierdoor criminele carrières vroegtijdig in de kiem worden gesmoord (Van der Laan & Beerthuizen, 2018).

Wat betreft het toekomstbeeld voorziet de gemeente Almere dat zij meer te maken zal krijgen met diverse vormen van ondermijning, mede door de nabijheid van grote steden, luchthaven(s) en een groot buitengebied. De georganiseerde criminaliteit neemt naar verwachting de komende jaren toe, mede door de digitale technologie en de constante vraag naar drugs. Deze ontwikkelingen in ogenschouw nemend is het volgens de gemeente Almere belangrijk om risicogedrag onder jeugd vroegtijdig te signaleren en aan te pakken om te voorkomen dat ze in de (georganiseerde) criminaliteit belanden.¹⁴

3.3.5 Prioriteit bij instanties

Tot slot hebben niet alle jeugdvergrijpen dezelfde prioritering bij juridische en zorginstanties. Zo is volgens de respondenten vanuit politie en justitie inmiddels nadruk gelegd op de aanpak van cybercriminaliteit, maar was dat voorgaande jaren nog een onbekend terrein. Ook zedendelicten gepleegd door jongeren, met name de digitale vormen hiervan, blijven soms liggen door capaciteitsgebrek. Vanuit de literatuur wordt de invloed van prioritering van politie, justitie en hulpverlening onderbouwd en spreekt men van *registratie-effecten*: de politie is bijvoorbeeld minder prioriteit kunnen gaan geven aan de opsporing van (bepaalde vormen van) jeugdcriminaliteit, wat zou kunnen bijdragen aan de daling in de geregistreerde jeugdcriminaliteit (Van der Laan & Beerthuizen, 2018; Van Ham e.a., 2018).

3.4 Implicaties voor het JIT Almere

In een aantal interviews is de volgende vraag gesteld: “heeft het JIT eigenlijk nog wel bestaansrecht?” De respondenten antwoorden allen met “ja”. Ze stellen dat het JIT een cruciale rol vervult als schakel tussen de verschillende disciplines, waardoor er een duidelijke structuur bestaat in de keten. Toch zijn over de jaren heen veranderingen opgetreden wat betreft de aard en omvang van jeugdcriminaliteit en problematische jeugdgroepen. Vanuit de bevindingen uit groepsinterviews zetten we uiteen welke implicaties de eerder genoemde ontwikkelingen kunnen hebben op het JIT Almere.

3.4.1 De structuur en werkwijze van het JIT

Volgens de respondenten richt het JIT Almere zich op dit moment op groepen, waarbij handhaving, politie (wijkagent en jeugdagent), jongerenwerkers en veiligheidsmanagers betrokken zijn. Deze disciplines zijn vanuit het JIT betrokken bij een operationeel overleg waarbij de punten die in het Actieplan Veiligheid 2019-2022 staan worden behandeld. Daarnaast wordt getracht om tweewekelijks de stand van zaken onder alle jeugdgroepen

14. Bron: Actieplan 2019-2022, gemeente Almere.

te bespreken, maar het komt vaak voor dat het JIT zich moet beperken tot de overlastgevende en criminele jeugdgroepen, doordat deze geprioriteerd worden op hun gedrag en gepleegde incidenten.

Er zijn drie JIT's in Almere: Stad Oost-Centrum/Haven, Stad West/Poort en Buiten/Hout. De JIT's verschillen in werkwijze, zo stellen de respondenten. Het JIT Stad Oost-Centrum/Haven heeft een overleg ingesteld waarin alle hotspots voor de jeugdgroepen worden besproken. JIT Stad West/Poort en JIT Buiten/Hout hebben daarentegen een bredere focus en richt zich op alle jeugdproblemen in hun gebied, waaronder ook individueel probleemgedrag.

3.4.2 Knelpunten binnen het JIT

De betrokken JIT-medewerkers, -partners en beleidsfunctionarissen zien, gelet op voornoemde ontwikkelingen, een aantal knelpunten in de huidige aanpak van het JIT Almere. Elk knelpunt zal kort worden toegelicht. Deze vormen ook het kader voor het laatste hoofdstuk, waarin we enkele overwegingen uiteenzetten voor een JIT 2.0 in Almere.

Gebrek aan focus binnen het JIT

Een aantal JIT-betrokkenen stelt dat het JIT Almere zich teveel is gaan inzetten op de reactieve aanpak van jeugdproblematiek, terwijl de meeste jeugdproblematiek zich aan de voorkant ontwikkelt en vraagt om een pro-actieve aanpak. De JIT-betrokkenen zijn tevens van mening dat het JIT zich niet op meerdere facetten van jeugdproblematiek kan richten. Het moet een keuze maken tussen preventie (zorg) of repressie (veiligheid). De vraag waar het JIT zich het beste op kan richten vinden de respondenten moeilijker te beantwoorden. De meeste JIT-betrokkenen zijn van mening dat preventie aan de zorgkant met het oog op veiligheid het belangrijkste is, omdat daar de eerste signalen kunnen worden opgemerkt voor jeugdproblematiek. Nu zit het JIT volgens de JIT-betrokkenen nog teveel aan de reactieve en repressieve kant dat zich laat leiden door de aanpak van overlast en criminaliteit, in plaats van het voorkomen daarvan.

Ook de respondenten vanuit politie en justitie zijn van mening dat de aanpak van jeugdcriminaliteit nog teveel gericht is op incidenten in plaats van fenomenen en signalen. Zo blijft de online-wereld vaak buiten beeld, terwijl deze volgens de respondenten onlosmakelijk verbonden is aan de jeugd.

Tevens lijkt ook binnen het JIT de focus per betrokken instantie te verschillen. Zo richt de jeugdagent zich op de groep tot 21 jaar, de jongerenwerker tot 27 jaar, en de jeugdboa blijft betrokken tot de overlast stopt. De JIT-betrokken stellen daarnaast dat doordat jeugdgroepen in mindere mate dan vroeger vaste hangplekken hebben en zich verplaatsen tussen de gebieden van de drie JIT's, het kan voorkomen dat dezelfde jeugdgroepen worden besproken binnen meerdere JIT's.

De samenwerking met scholen ontbreekt

De scholen hebben een belangrijke rol bij het in beeld krijgen van problematische jeugd(groepen). Binnen het onderwijs zijn er nog altijd fysieke (problematische) jeugdgroepen aanwezig. De groepen lijken daarnaast leerjaar en onderwijsniveau te overstijgen, waarbij de invloed van de “straat” belangrijker is geworden dan voorheen. Dit gaat vaak gepaard met onwenselijke, niet-strafbare gedragingen die wel een indicator kunnen zijn voor delinquentie.

Volgens sommige JIT-betrokkenen werd het vroeger als lastig ervaren om scholen betrokken te krijgen in de integrale aanpak van jeugdoverlast en -criminaliteit. Wel is er een besef ontstaan op scholen dat zij een belangrijke functie vervullen in het signaleren van (problematische) groepsvorming en in de preventieve aanpak van jeugdproblematiek. Deze kennis op scholen wordt echter door veel respondenten nog gemist bij het JIT. Zo kan bij leerplicht al jaren iemand in beeld hebben die spijbelt, terwijl het JIT pas iets ziet wanneer het spijbelen overgaat in overlast of criminaliteit. Ook kan de politie al signaleren en adviseren binnen het ZAT (zorg en advies team) van het onderwijs en heeft de jeugdagent een verbindende rol met het onderwijs. Deelname van de politie in de ZAT's binnen het onderwijs is wisselend.

Niet alleen de reguliere scholen, maar vooral het speciaal onderwijs wordt door respondenten aangemerkt als een belangrijke vindplaats van jeugdigen met delinquent gedrag. Jongeren op het speciaal onderwijs zijn volgens alle respondenten een risicogroep, omdat zij vaak worden geworven of gedwongen door andere jongeren om delicten voor hen te plegen en minder weerbaar zijn hiertegen. Het ontbreekt in het JIT echter nog aan kennis of het speciaal onderwijs een (preventieve) aanpak hanteert om deze ontwikkeling tegen te gaan.

De generatiekloof

Volgens veel respondenten is het belangrijk dat het jongerenwerk een connectie kan opbouwen met jongeren; de kracht van preventie ligt vooral in het opbouwen van een vertrouwensband met de jongeren. De jongerenwerkers missen echter een aanknopingspunt, omdat jongeren steeds minder fysiek bij elkaar komen en elkaar vaker vinden in de online-wereld. Die modernisering lijkt inmiddels ook in de taal te zijn geworteld. De jeugd heeft een nieuwe manier van spreken ontwikkeld en communiceert op een geheel andere wijze met elkaar. Het JIT heeft volgens de respondenten nu nog niet de juiste middelen om jongeren in hun moderne communicatie tegemoet te komen.

3.5 Benchmark

Voor de gemeente Almere en onderhavig onderzoek staat zicht krijgen op (de toekomstige) effectiviteit van het JIT centraal, binnen de context van de veranderende maatschappelijke omstandigheden rond de jeugdcriminaliteit. Om die reden hebben we ervoor gekozen in de gemeente Den Haag en Amersfoort, waar ook een JIT(-structuur) operatio-

neel is, te rade te gaan hoe zij omgaan met de nieuwe ontwikkelingen, hoe zij hun werkproces – en inhoud daarop aanpassen en welke (beleids- en beheersmatige) aanpassingen daarvoor nodig waren. We zullen de bevindingen per gesproken JIT uiteenzetten.

3.5.1 JIT Den Haag

Het JIT Den Haag is geen samenwerkingsverband zoals het JIT Almere, maar een ambulante zorgverlener aan (overlastgevende en criminele) jongeren. Meer gelijkend op de Nazorg jeugdige ex-gedetineerden en Vangnet Jeugd zoals deze in Almere worden uitgevoerd door de GGD Flevoland. Het gaat uit van laagdrempelig contact en het winnen van vertrouwen en zet praktische ondersteuning als middel in (samen op pad, samen doen en handelen) met als doel iemand uit een problematische situatie halen en houden. Dit doet het JIT Den Haag vanuit een zorgbesef, dus ook preventief om dreiging tot overlast of criminaliteit te voorkomen. In Den Haag meldt een jongere zich eerst bij het JIT aan en vanuit daar wordt naar buiten getreden. Wanneer een jongere zich aanmeldt schat het JIT middels een intakegesprek in hoe ernstig de situatie is en hoe snel deze hulp behoeft (vb. dakloze jongeren). Het JIT Den Haag vindt het belangrijk om de begeleiding niet enkel vanuit kantoor op te zetten, maar in de wereld waarin de jongere zich begeeft (school, thuis, wijkpleinen etc.). Over het algemeen hanteert het JIT Den Haag dan ook een individuele aanpak. De JIT-medewerkers zien zelf vooral het individu (met zijn kwaliteiten) en komen er gaandeweg achter of iemand onderdeel is van een problematische jeugdgroep (dat wordt niet genoemd of niet zo gezien door de jongere).

Het JIT Den Haag heeft desgevraagd niet zozeer haar speerpunten gericht op het online gedrag of cybercriminaliteit. Er zijn wel begeleiders met een JIT-facebook account waar jongeren hen kunnen toevoegen en aanspreken. Op die manier staan ze in contact met deze persoon, kunnen ze contact onderhouden wanneer dit telefonisch niet lukt. Die paar collega's zijn positief, maar het blijft voor het JIT een punt van discussie. De privacy van de jongere kan namelijk in het geding komen, want andere vrienden kunnen de connectie met het JIT herkennen. Wel ziet het JIT dat er jongeren zijn die het account toevoegen en er baat bij hebben om op deze manier laagdrempelig in contact te treden met een JIT-hulpverlener.

Het JIT Den Haag wordt vaak benaderd door hulpverleningsinstanties, zoals het Veiligheidshuis, het CJG of het Daklozen Loket om jongeren in de begeleiding op nemen. Het JIT gaat flexibel om met de eventuele hiaten in het hulpverleningsaanbod. Ook heeft het JIT Den Haag zelf een GZ-psycholoog in dienst genomen om zelf hulp te kunnen bieden en om eventuele doorverwijzingen naar de GGZ soepeler te laten verlopen; bijvoorbeeld door zelf al een diagnose te stellen.

Voor het JIT Almere kunnen de volgende elementen waardevol zijn om mee te nemen. Het hanteren van een aanpak vanuit zorgbesef richt zich meer op het preventief acteren op problematische signalen van jongeren; deze preventieve aanpak met nadruk op zorg geniet ook bij veel respondenten de voorkeur. Ook is het volgens het JIT Den Haag belangrijk dat het JIT laagdrempelig is met weinig bureaucratie. Het is voor de meeste

jongeren belangrijk dat zij zich gelijkwaardig voelen, er op hun niveau met hen wordt gecommuniceerd, zodat er een vertrouwensband kan ontstaan. Wanneer dat het geval is kan de betrokken JIT-medewerker gaan normeren en kritisch met de jongere gaan kijken naar zijn of haar gedrag. Doordat dit traject tijd kost is het volgens het JIT Den Haag belangrijk dat de jongere continuïteit ervaart in de steun van één JIT-medewerker. Tussentijds wisselen van contactpersoon kan funest zijn voor de vertrouwensband met de jongere.

3.5.2 JIT Amersfoort en het Kernteam Amersfoort

In Amersfoort zijn er twee instanties interessant om aan het JIT Almere te spiegelen. Ten eerste het JIT Amersfoort dat zich vanuit een zorgbesef jongeren tussen de 14 en 27 jaar die te maken hebben met multiproblematiek aanspreken teneinde hen te motiveren voor hulpverlening. Ten tweede is er het Kernteam Amersfoort dat zich vanuit een veiligheids perspectief richt op de aanpak van fluïde jeugdnetwerken en de eventuele negatieve kopstukken daarbinnen. Beide instanties zullen kort besproken worden, waaruit enkele interessante elementen voor JIT Almere worden gedestilleerd.

Het JIT Amersfoort werkt, in tegenstelling tot JIT Almere, niet vanuit een veiligheids perspectief, maar primair vanuit het sociaal domein. Het JIT Amersfoort is bedoeld voor de complexere doelgroep die zij of zelf aanspreken of vanuit andere dienstverleningsinstellingen aangemeld krijgen. Deze jongeren hebben vaak te maken met multiproblematiek en worden aangemeld vanuit bijvoorbeeld het wijkteam wanneer zij hulpverlening weigeren. Het JIT beweegt zich door verschillende lagen van de hulpverlening, van preventie tot opschaling. Het JIT Amersfoort bestaat uit verschillende partijen (zorgverlening, verslavingszorg, welzijnswerk) en is facilitair ondergebracht binnen één van de partijen, Kwintess. Het JIT Amersfoort kan meerdere vormen van hulp aanbieden, omdat ze verschillende disciplines in huis hebben.

Binnen het JIT Amersfoort werken veldwerkers/ambulant hulpverlener. Zij kunnen eventuele problematiek onder jongeren signaleren en oppakken of besluiten om door te verwijzen naar de juiste hulpverlening. Het JIT Amersfoort komt voor individuele casussen ook op scholen. Het JIT wordt daarin betrokken als er opschaling gewenst is.

Het Kernteam Amersfoort lijkt qua focus en aanpak op het JIT Almere. Het betreft een overlegvorm waarin jongeren in wijken zowel op groeps- als persoonsniveau worden geanalyseerd. Aan het team nemen de politie, enkele jongerenwerkers en ook een JIT medewerker deel. Deze JIT medewerker is een outreachende hulpverlener die naast het geven van advies ook jongeren actief in de wijk kan benaderen. Van de in totaal negen wijken in Amersfoort zijn er vijf geprioriteerd door de gemeente en politie; in deze wijken is een Kernteam Jeugd gezet. De Kernteams staan onder leiding van gebiedsmanagers.

De opgezette Kernteams hebben als doel om fluïde jeugdnetwerken aan te pakken. Medewerkers van het Kernteam analyseren jeugdgroepen op straat en op sociale media. Vanaf 2016 is het aantal zichtbare jeugdgroepen in Amersfoort behoorlijk verminderd: van tien jeugdgroepen naar twee à drie. Door de gemeente is toen besloten om de pijlen niet meer enkel meer op (jeugd)groepen te richten, maar zich te richten op de hot spots

en een persoonsgerichte aanpak te starten. Het Kernteam is zich daarom binnen de jeugdnetwerken ook gaan inzetten op de linking pins: sleutelfiguren in (criminele) jeugdnetwerken die wijkoverstijgend zijn. De kopstukken uit die netwerken worden benaderd voor de PGA, uitgevoerd door ambulante hulpverleners zoals het JIT Amersfoort.

Zowel het JIT Amersfoort als het Kernteam Amersfoort bevatten interessante elementen voor het JIT Almere. Zo is samenbrengen van meerdere instanties onder één zorgpartij een voordeel, vindt JIT Amersfoort. Het JIT moet daarbij als een netwerkorganisatie fungeren en zich kunnen richten op verschillende hulpvragen van jongeren. Het samenbrengen van partijen met verschillende achtergronden zorgt voor een specialistisch JIT dat jongeren maatwerk kan bieden op de betreffende probleemgebieden. Het Kernteam Amersfoort heeft de keuze gemaakt om vanuit een veiligheidsperspectief in geprioriteerde wijken verschillende teams op te zetten waarbij zowel politie, justitie als een outreachende hulpverlener van het JIT hun kennis gebruiken om fluïde jeugdgroepen en individuen in kaart brengen en eventueel door te geleiden naar een PGA.

4 JIT 2.0, enkele overwegingen

In dit laatste hoofdstuk zullen wij naar aanleiding van de bevindingen uit de deskresearch, de groepsinterviews en de benchmark een aantal vraagpunten opwerpen die door de respondenten zijn aangedragen en die bepalend zijn voor het vervolg. Door de ontwikkelingen van jeugdcriminaliteit, -overlast en problematische jeugdgroepen in Almere lijkt het op basis van de bevindingen uit de groepsinterviews tijd te zijn voor een vernieuwing van het JIT, ook wel aangeduid als een JIT 2.0. In de eerste paragraaf gaan we in op een mogelijk hernieuwde visie van het JIT Almere. In de daarop volgende paragraaf behandelen we aan de hand van vraag/discussiepunten de contouren van een hernieuwde organisatie en werkwijze van het JIT wat betreft zijn doelgroep en zijn aanpak. Tot slot zetten we in een conclusie de belangrijkste bevindingen uit deze notitie op een rij.

4.1 Een hernieuwde visie op het JIT?

Tien jaar geleden is het JIT Almere gestart met vijf wijkteams en was het uitgangspunt de aanpak van hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen. Vanaf 2015 zijn de vijf JIT-teams teruggebracht naar drie, waarbij de focus werd verlegd naar het tijdig signaleren van problemen en risico's onder jeugdgroepen en de repressie van deze risico's die kunnen leiden tot overlast, geweld of criminaliteit. De huidige aanpak die in 2019 is geformuleerd focust niet enkel meer op groepsgedrag, maar ook op de invloed van de kopstukken binnen de jeugdgroepen. Wel zou het JIT blijven werken vanuit een veiligheidsoogpunt, waarbij zij het verstoren van de openbare orde, de sociale norm of het vertonen van crimineel gedrag door de jeugd(groepen) wil aanpakken.

Veel JIT-betrokkenen missen, zoals eerder in de bevindingen naar voren is gekomen, een eenduidige en breed gedragen visie op het JIT. Dit leidt vervolgens tot een aantal afwegingen: moet het JIT zijn pijlen richten op veiligheid of zorg? En moet het JIT reactief werken of juist pro-actief? Er zijn veel partijen betrokken bij de aanpak van jeugdcriminaliteit, maar het voorstadium daarvan wordt vaak achterwege gelaten. Het JIT zou volgens de respondenten de schakel kunnen zijn tussen de twee werelden van zorg en veiligheid, waarbij zij kennis nemen van de signalen op straat, online en op school en jongeren met risicovol gedrag doorverwijzen of toeleiden naar de juiste instanties, zoals reclassering, verslavingszorg, jeugdhulp of wijkteams. Er worden daarnaast veel jongeren opgemerkt die geen crimineel gedrag, maar wel grensoverschrijdend gedrag vertonen. Het zou volgens de respondenten goed zijn als er een JIT partner is die preventief en op laagdrempelig niveau zulke jongeren onder zijn vleugels neemt om zo te voorkomen dat ze in een later stadium met politie en justitie in aanraking komen. Dit komt overeen met de aanpak van het JIT Den Haag en JIT Amersfoort, die ervoor kiezen vanuit een zorgbesef preventief te acteren op problematische signalen van jongeren. De JIT-betrokkenen stellen tevens dat een preventieve aanpak gericht op zorg de jeugdoverlast en -criminaliteit op langere termijn kan verminderen.

4.2 Een hernieuwde werkwijze voor het JIT?

Tijdens de groepsinterviews is met de respondenten nagedacht over veranderingen in de werkwijze van het JIT. Hieruit zijn verschillende vraagpunten en meningen voortgekomen. We zullen per vraagpunt kort ingaan op deze zienswijzen. Belangrijk om vooraf op te merken is dat de geuite behoeften van de respondenten binnen de context van de Almeerse sociale infrastructuur geplaatst dienen te worden. Het onderzoek beperkt zich tot de werkwijzen van het JIT en de overwegingen ten aanzien van het vervolg die het dient te maken, uitgaande van de bevindingen uit de groepsinterviews.

Eén of meer JIT's?

Een deel van de respondenten ziet graag de drie JIT's samenkomen tot één overkoepelend orgaan met daarin bijvoorbeeld de volgende disciplines toegevoegd: leerplicht, GGD, verslavingszorg, Veilig Thuis, Service en Veiligheid van Keolis en onderwijs. Wanneer een bredere aanpak nodig is zou het JIT tevens richting andere hulpverleningsdiensten kunnen treden. Op deze manier fungeert het JIT als een multidisciplinaire instelling, die zowel doorverwijst als toeleidt richting zorg- en hulpverlening. Om ook informatie op wijkniveau te kunnen vergaren stellen respondenten voor om meer JIT-medewerkers of -partners in te zetten die de gebiedskennis omtrent jongerenproblematiek verzamelen in de wijk en stad. Daarnaast moet meer de samenwerking met andere ketenpartners worden gezocht, want nu lijkt nog niet iedereen een duidelijk beeld te hebben van het JIT en hoe of via wie ze contact kunnen leggen.

Andere respondenten zien de meerwaarde in het handhaven van drie JIT's doordat er veel specifieke gebiedskennis kan worden opgedaan per interventieteam. Om deze kennis bij elkaar te brengen zou een overkoepelend JIT-overleg moeten plaatsvinden om stadsbreed patronen en trends te identificeren. Op basis daarvan kan het JIT vervolgens acteren en naar de juiste partner doorverwijzen. Op die manier kunnen problemen op wijkniveau als informatiebron gebruikt worden om centraal en stadsbreed ontwikkelingen te identificeren die relevant zijn voor de strategie en werkwijze van de ketenpartners. Deze aanpak heeft overeenkomsten met de werkwijze van de gemeente Amersfoort die ervoor kiest om het JIT zowel centraal als in de wijkaanpak te betrekken.

Alles overziend onderkennen beide kanten het belang van een centraal beeld en aanpak van de jeugdproblematiek in Almere. Ook zien zij de meerwaarde van de gebiedskennis uit de wijken, onder de cruciale voorwaarde dat er duidelijk en consequent gecommuniceerd wordt tussen de JIT's op een centrale locatie. Een overweging is om in een JIT 2.0 de jongerenwerkers actief de straat op te laten gaan, vanwege de informatie in hun lokale netwerk. De werkwijze van het Kernteam Amersfoort is daarvoor illustrerend, aangezien zij ook kiezen voor verschillende teams in de wijken, om op outreachende wijze problematische jongeren en eventueel (fluïde) jeugdgroepen te signaleren en toe te leiden naar hulp- of zorgverlening. Wel zou er daarnaast een overkoepelende netwerkstructuur kunnen komen, bijvoorbeeld in één van de al bestaande JITs. Deze structuur heeft twee functies. De eerste is het daarin bespreken van complexe casuïstiek die door de jongerenwerkers wordt aangeleverd, waarbij centraal kan worden doorverwezen om

dubbel werk te voorkomen. De tweede functie is om vanuit een strategische invalshoek de trends en ontwikkelingen op stedelijk niveau binnen de jeugdproblematiek in kaart brengen om deze op langere termijn te vertalen naar preventiestrategieën.

Probleemgroepen of probleemindividuen?

Veel respondenten zijn van mening om de nadruk op probleemgroepen los te laten en het JIT meer te laten richten op het individuele probleemgedrag, zoals ook in het JIT Den Haag en JIT Amersfoort gebeurt. Zij richten zich op het individu, waarbij de problematische jeugdgroep in een later stadium betrokken kan worden. Het JIT Almere kan echter volgens de respondenten de jongere niet los zien van zijn of haar sociale omgeving; het netwerk is erg belangrijk. Het JIT zou zich daarom meer kunnen gaan richten op het probleemgedrag van het individu, met daarbij het bredere netwerk van de jongere in ogenschouw nemend. Een belangrijk aandachtspunt daarbij is de actualisering van de JIT-aanpak, waarbij de bestaande en nieuwe hotspots een belangrijke vindplaats zijn van jongerenwerkers. De hotspots trekken veelal groepen aan, maar daarbinnen kan de individuele problematiek worden gesignaleerd. Daarnaast is de online-wereld in het bijzonder een hotspot voor jongeren geworden, zo is gesteld door meerdere respondenten. Een strategische overweging voor het JIT 2.0 is het om in samenwerking met de politie een periode volledig in te zetten op jeugd en online; enerzijds om in beeld te krijgen hoe jongeren online communiceren en nieuwe netwerken vormen en anderzijds om cybercriminaliteit te signaleren. Op deze manier kan voor het JIT inzichtelijk worden wat er op de online platforms gebeurt, wie dat doet en welke werkwijzen daarachter zitten.

Scholen als kennisbron en/of als waardevolle partners?

Niet alleen op straat of online, ook op school wordt individueel probleemgedrag of risicovolle groepsvorming opgemerkt. Veel JIT-betrokkenen hebben aangegeven meer kennis te willen nemen van de preventieve en signalerende mogelijkheden op scholen. Binnen het onderwijs zelf wordt opgemerkt dat ze handvatten missen. Tot nu toe was hun jeugd vaak te "licht" voor het JIT, maar heerst er wel een behoefte aan een toetsings- of sparingsplek om de risicodoelgroep (beter) in beeld te krijgen. Veel respondenten zien de meerwaarde van het betrekken van scholen in de preventieve aanpak van jeugdproblematiek en raden aan het JIT een vast gezicht te geven op school. Dit zou een bij het JIT betrokken wijk- of jeugdagent kunnen zijn, die niet enkel komt wanneer er problemen zijn, maar (vooral) ook fungeert als aanspreekpunt voor zowel leerlingen als docenten. Anders gezegd zou het JIT 2.0 zowel *top-down* als *bottom-up* de samenwerking met scholen kunnen zoeken: de school die JIT partner benadert met (hulp)vragen en signalen of het JIT zelf dat het onderwijs betreft bij jeugdproblematiek in de wijk.

Ouders buiten beeld of ouders in beeld?

Veel JIT-betrokkenen en -partners geven aan dat de ouders een grote rol spelen bij de (multi)problematiek van jongeren. Zij zijn in de huidige JIT-aanpak vaak niet in beeld. Het JIT zou aan de voorkant een signalerende rol kunnen aannemen waarbij de JIT partner als

aanspreekpunt kan dienen voor ouders en hun gezin om hen vervolgens naar de juiste gezinshulpverlenende tak door te wijzen. Dit heeft twee voordelen: de ouders worden geholpen in hun kennisbehoefte om de juiste zorg te vinden en de hulpverlening krijgt zelf een beeld van de gezinnen waaruit de jongeren komen.

4.3 Conclusie

In dit onderzoek is gekeken naar de ontwikkelingen in Almere wat betreft jeugdcriminaliteit, -overlast en problematische jeugdgroepen. Tevens is nagedacht over de (toekomstige) rol van het Jeugd Interventie Team (JIT), gegeven die ontwikkelingen. Vanuit de literatuur, de groepsinterviews met JIT-betrokkenen uit allerlei disciplines en de benchmark is een aantal overwegingen opgenomen over de visie en werkwijze van het JIT. Hierover zou de gemeente en andere betrokkenen verdere discussie moeten voeren om JIT 2.0 verder vorm en inhoud te geven. De respondenten zijn het er namelijk over eens dat het JIT van meerwaarde is, maar mee moet evolueren met de huidige tijd. Hieronder volgen de conclusies waarbij grotendeels de volgorde van de onderzoeksvragen wordt aangehouden.

Zowel landelijk als in Almere wordt er in de literatuur een daling van jeugdcriminaliteit, jeugdoverlast en problematische jeugdgroepen opgemerkt, in vergelijking met zeven jaar geleden. De daling van de jeugdcriminaliteit is in Almere echter minder sterk dan in de G4 en de overige G25-gemeenten. Wat betreft het aantal jeugdigen verdachten stond Almere in 2017 op de gedeelde tweede plaats (samen met Amsterdam) met relatief grootste aantal verdachte jongeren. Den Haag stond samen met Rotterdam op de gedeelde eerste plaats. In 2018 stond Almere op de gedeelde vijfde plaats (samen met Zoetermeer). Almere heeft daarnaast relatief veel jeugdige verdachten van vermogensmisdrijven. Van de andere delictsvormen, zoals vernieling, verstoring openbare orde en drugsmisdrijven worden juist relatief weinig jeugdige Almeerders verdacht.

Verklaringen voor de afname van (zichtbaar) probleemgedrag en probleemgroepen liggen volgens respondenten in de komst van de *gaming*-wereld en sociale media, waarbij jongeren van straat wegblijven en thuis voorzien in hun sociale contacten. Ook geeft de *veranderende sociaal culturele houding*-hypothese een verklaring voor de afname in jeugdcriminaliteit en -overlast, namelijk dat ouders wellicht strenger zijn geworden in het stellen van grenzen aan risicogedrag, zoals alcoholgebruik. Een wat negatievere verklaring vanuit de literatuur zou zijn dat politie en justitie minder aandacht zijn gaan geven aan bepaalde vormen van (jeugd)criminaliteit, waardoor er *registratie-effecten* kunnen optreden; de registratie-cijfers zijn lager dan de werkelijkheid. De respondenten waarderen de positieve samenwerking tussen het JIT, de betrokken ketenpartners en de gemeente Almere en zien dat binnen die samenwerking jeugdcriminaliteit en sommige problematische jeugdgroepen in de kiem zijn gesmoord. Zo bleek in 2015 dat door het snelle en herkenbare optreden van het JIT en de partners, onder andere jeugdoverlast, vandalisme, uitgaansgeweld en fietsen- en scooterdiefstal fors zijn afgenomen. In de jaren daarna is

onder andere door het JIT sterker ingezet op de groepsaanpak van (fluïde) jeugdnetwerken. Dit heeft er volgens de respondent mede toe geleid dat de geregistreerde jeugdcriminaliteit is gedaald en – volgens het veiligheidsplan van de gemeente - het veiligheidsgevoel onder omwonenden is verbeterd. Deze samenwerking en focus op jongeren levert volgens de *crime debut*-hypothese veel op, namelijk dat de oplettendheid in de maatschappij de gelegenheid tot het plegen van delict afneemt bij (potentiële) daders.

In tegenstelling tot de daling in de geregistreerde jeugdoverlast en -criminaliteit ervaren opmerkelijk genoeg de respondenten in hun dagelijks werk juist een toename. De jeugdoverlast en –criminaliteit zouden namelijk onzichtbaarder zijn worden. Zo zien zij een verschuiving van offline criminaliteit naar meer online criminaliteit en een toegenomen status-mentaliteit onder jongeren door de komst van sociale media. De verwachting is dat die trend zich zal doorzetten. Tevens is er volgens de respondenten vaker dan voorheen sprake van multiprobleemgezinnen. Daarnaast suggereren de respondenten dat sprake is van een verharding in de overlast en criminaliteit en dat daders steeds jonger worden. Hiervoor is echter geen wetenschappelijke onderbouwing. Wat betreft het aantal probleemgroepen zijn de respondenten van mening dat er minder (vaste) jeugdgroepen zijn in Almere, maar er vaker sprake is van fluïde groepen die continu van samenstelling en ontmoetingsplaats kunnen wisselen. Jongeren kunnen tegenwoordig gemakkelijk groepen vormen op basis van korte (online) ontmoetingen.

In de benchmark hebben we onderzocht hoe gemeenten Den Haag en Amersfoort hun jeugdproblematiek aanpakken. Zo hebben het JIT Den Haag en JIT Amersfoort ervoor gekozen om vanuit een “zorgbesef” preventief te acteren op problematische signalen van jongeren. Tevens zien zij de meerwaarde om jongeren individueel te begeleiden en niet binnen een groep. Het Kernteam Amersfoort wil met een multidisciplinair overleg jeugdgroepen en kopstukken in kaart brengen en een gezamenlijke aanpak ontwikkelen. De JIT-medewerker heeft binnen het Kernteam zowel een outreachende als een adviserende functie.

Alles overziend zou het JIT 2.0 zich op beginnend problematisch of risicogedrag van jongeren in de publieke ruimte kunnen gaan richten. Dit vergt een pro-actieve aanpak, zoals ook gebeurt in JIT Den Haag en Amersfoort, met het oog op vroegtijdige signalering van problematiek onder jongeren en toeleiding naar hulp- of zorgverlening. Het JIT 2.0 kan met deze herziene visie de verbinding worden tussen wat gezien wordt op straat, op school en binnen het gezin.

Wat betreft de werkstructuur staat het JIT Almere voor een keuze tussen een centrale JIT, drie gebiedsgerichte JIT's of een combinatie van beide. Een combinatie heeft het voordeel dat enerzijds actief op straat en op school jongeren worden benaderd en anderzijds een overkoepelende netwerkstructuur bestaat, die gebiedskennis in kaart brengt en naar de juiste instanties kan doorverwijzen. Dit betekent dat bij lichte casuïstiek het centrale JIT bepaalt wie de probleemeigenaar moet worden (bijvoorbeeld de jongerenwerker, de school of de wijkagent). Bij zware casuïstiek kan het JIT een jongere aanmelden voor een PGA.

Tot slot zou het JIT 2.0 de focus kunnen verleggen van zichtbare probleemgroepen naar probleemindividuen die zich binnen verschillende (online) hotspots bewegen. De werkwijze van het Kernteam Amersfoort kan als voorbeeld fungeren, aangezien zij zich richten op sleutelfiguren binnen jeugdnetwerken en hen zowel op straat als op sociale media opzoeken. Een outreachende benadering is hierbij essentieel, waarbij de jongerenwerkers hun voelsprietten in de wijk hebben. Deze lokale wijkkennis kan vervolgens op centraal niveau worden verzameld en geanalyseerd teneinde trends te identificeren en preventief beleid daarop te kunnen ontwikkelen. Ook scholen kunnen binnen deze werkwijze waardevolle partners zijn voor het JIT; zij kunnen risicovol gedrag onder jongeren op scholen immers signaleren. Tot slot is de rol van ouders belangrijk om in acht te nemen, zeker wanneer het JIT 2.0 zich meer op preventie van jeugdproblematiek gaat richten.

Geraadpleegde literatuur

Beke, B., Ferwerda, H., Van der Torre, E. & Bervoets, E. (2015). *Lokale en bovenlokale criminele netwerkvorming: Van analyse naar aanpak*. Vertrouwelijke rapportage.

De Waard J., Van der Laan, A. & Scheepmaker, M. (2017). Inleiding. In Donker, A.G., Roks, R.A., Rovers, B., Schuilenburg, M.B., Smit, M. & Snel, E. (Reds.), *Justitiële verkenningen: Dalende jeugdcriminaliteit* (pp. 5-9) Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Ferwerda, H. & Van Ham, T. (2015). *Problematische jeugdgroepen in Nederland. Omvang en aard in het najaar van 2014*. Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H., Van Ham, T. & Jager, D. (2016). *Kijk op jeugdcriminaliteit: Handvatten voor het opstellen van een periodieke trendrapportage jeugd- en jongerencriminaliteit en een overzicht van veelbelovende afspraken*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Goudriaan, H. (2006). *Reporting crime: Effects of social context on the decision of victims to notify the police* (Doctoral thesis). NSCR, Universiteit Leiden.

Van der Laan, A.M. & Beerhuizen, M.G.C.J. (2018). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2017: Ontwikkelingen in de geregistreerde jeugdcriminaliteit in de jaren 2000 tot 2017*. Cahier 2018-1. Den Haag: Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Van der Laan, A.M., Beerhuizen, M.G.C.J. & Goudriaan, H. (2016). Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit, 1997 tot 2015. In Donker, A.G., Roks, R.A., Rovers, B., Schuilenburg, M.B., Smit, M. & Snel, E. (Reds.), *Justitiële verkenningen: Dalende jeugdcriminaliteit* (pp. 28-49) Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Van Ham, T., Bremmers, B. & Ferwerda, H. (2014). *Wisseling van de wacht: Een verkennend onderzoek naar de opkomst van een nieuw type veelpleger*. Arnhem: Bureau Beke.

Van Ham, T., Bervoets, E., Scholten, L. & Ferwerda, H. (2018). *Realiteit of registratie-effect: De invloed van registratie-effecten op de daling van geregistreerde jeugdcriminaliteit*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Weerman, F. (2017). Sociale media en smartphones als verklaring voor de daling in jeugdcriminaliteit? In Donker, A.G., Roks, R.A., Rovers, B., Schuilenburg, M.B., Smit, M. & Snel, E. (Reds.), *Justitiële verkenningen: Dalende jeugdcriminaliteit* (pp. 71-87) Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Bronnenlijst (beleids)documenten

Beke, B., Bervoets, E., Ferwerda, H., Klein Hofmeijer, E. en Torre, E. van der (2015). *Fluide crimineel netwerk Almere: een eerste analyse*. In opdracht van Almere, de Stafdienst bestuurszaken en controle (afd. kabinet en veiligheid).

Gemeente Almere (afd. Bestuur, Veiligheid, Leefbaarheid en Strategie). *Actieplan Veiligheid 2019-2022*. 17 december 2018.

Gemeente Almere (afd. Bestuur, Veiligheid, Leefbaarheid en Strategie). *Actieprogramma Veiligheid 2015-2018*. 13 november 2014.

Gemeente Almere (afd. Stafdienst bestuurszaken). *Actieprogramma Veiligheid 2010-2014*.

Gemeente Almere. *Actieprogramma veiligheid: Ontwikkelingen jeugdoverlast en jeugdcriminaliteit* [PowerPoint].

Handreiking 7 stappenplan JIT Almere. Versie februari 2018.

Politie Flevoland (Almere). *Inventarisatie Jeugdgroepen 2011*. Oktober 2011.

Politie Flevoland (Almere). *Inventarisatie Jeugdgroepen 2010*. Oktober 2010.

RVS en politie aan Taskforce Veilige buurten. *Memo jongerenoverlast: Ontwikkeling meldingen jongerenoverlast*. 20 september 2018.

Team Analyse en Onderzoek. *Jeugdnetwerk Almere Buiten (Notitie)*. December 2018.

